

**GIYOHVANDLIKNI SHAKLLANISHIGA OLIB KELUVCHI IJTIMOIIY
OMILLAR VA QVP/OP SHAROITIDA KENG TARQALGAN
NARKOLOGIK KASALLIKLAR BO‘YICHA PROFILAKTIKA,
DISPANSER NAZORATI HAMDA REABILITATSIYA ASOSLARI**

Xazratqulova Lola

G‘allaorol Abu Ali ibn Sino nomidagi jamoat salomatligi

o‘qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada giyohvandlikning shakllanishiga ta’sir etuvchi ijtimoiy omillar, qishloq vrachlik punkti (QVP) va oilaviy poliklinika (OP) sharoitida uchraydigan narkologik kasalliklarning profilaktikasi, dispanser nazorati va rehabilitatsiya tamoyillari yoritilgan.

Kalit so‘zlar: giyohvandlik, narkologiya, profilaktika, dispanser nazorati, rehabilitatsiya, QVP, OP, ijtimoiy omillar.

Abstract. This article discusses social factors contributing to drug addiction, prevention of common narcological diseases in rural medical centers and family polyclinics, dispensary supervision, and rehabilitation principles.

Keywords: drug addiction, narcology, prevention, dispensary supervision, rehabilitation, rural medical center, family polyclinic, social factors.

Kirish

Giyohvandlik bugungi kunda dunyo miqyosida eng dolzarb tibbiy-ijtimoiy muammolardan biri hisoblanadi. Ushbu kasallik nafaqat inson salomatligiga, balki uning oilaviy, iqtisodiy va ijtimoiy hayotiga ham salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Giyohvandlikning shakllanishida biologik, psixologik va ijtimoiy omillar muhim o‘rin tutadi.

Giyohvandlikning shakllanishida ko‘plab ijtimoiy omillar muhim rol o‘ynaydi. Jumladan, nosog‘lom oilaviy muhit, ota-onalar nazoratining yetarli emasligi, yoshlar o‘rtasida bo‘sh vaqtni mazmunli tashkil etmaslik, ishsizlik, kambag‘allik, migratsiya jarayonlari, psixologik zo‘riqishlar hamda salbiy tengdoshlar ta’siri shaxsning narkotik moddalarga qiziqishini kuchaytiruvchi omillar hisoblanadi. Ayniqsa, o‘smirlar va yoshlar orasida giyohvandlikka moyillikning ortishi jiddiy ijtimoiy va tibbiy muammolarni yuzaga keltirmoqda.

Ijtimoiy omillar orasida oiladagi nosog‘lom muhit, ota-onalar nazoratining sustligi, tengdoshlar bosimi, ishsizlik, kambag‘allik, migratsiya, stressli hayot tarzi va zararli odatlarning ommalashuvi muhim hisoblanadi. Yoshlar orasida giyohvand moddalarni sinab ko‘rishga qiziqish, noto‘g‘ri axborot manbalari ta’siri ham kasallik rivojlanishiga sabab bo‘lishi mumkin.

QVP va OP sharoitida alkogolizm, tamaki qaramligi, giyohvand moddalar va psixoaktiv moddalar iste’moli bilan bog‘liq kasalliklar ko‘proq uchraydi. Birlamchi tibbiy bo‘g‘in xodimlari ushbu kasalliklarni erta aniqlash, xavf guruhlarini nazorat qilish va profilaktik tadbirlarni tashkil etishda muhim rol o‘ynaydi. Profilaktika ishlari birlamchi, ikkilamchi va uchlamchi bosqichlarda amalga oshiriladi. Birlamchi profilaktika sog‘lom turmush tarzini targ‘ib qilish, aholiga tushuntirish ishlari olib borish, maktab va mahallalarda ma’rifiy tadbirlar tashkil etishni o‘z ichiga oladi. Ikkilamchi profilaktika kasallikni erta aniqlash va davolashga qaratilgan. Uchlamchi profilaktika esa asoratlarning oldini olish hamda bemorni jamiyatga qayta moslashtirishdan iborat.

Dispanser nazorati narkologik bemorlarni muntazam kuzatish, tibbiy ko‘riklardan o‘tkazish, laborator va psixologik baholashni o‘z ichiga oladi. Bemorlarning davolanishga rioya qilishi, qayta kasallanish xavfi va ijtimoiy holati muntazam baholanib boriladi.

Reabilitatsiya narkologik yordamning muhim qismi hisoblanadi. Tibbiy reabilitatsiya organizm funksiyalarini tiklashga qaratilsa, psixologik reabilitatsiya

bemorning motivatsiyasini kuchaytiradi va zararli odatlardan voz kechishiga yordam beradi. Ijtimoiy rehabilitatsiya esa bemorning oila va jamiyatga moslashuvi, kasb-hunar egallashi va mehnat faoliyatiga qaytishini ta'minlaydi.

QVP va OP sharoitida patronaj hamshiralar, oilaviy shifokorlar, psixologlar va mahalla faollari hamkorligi profilaktika va rehabilitatsiya samaradorligini oshiradi. Aholining tibbiy savodxonligini oshirish, sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish va xavf guruhlariga individual yondashuv giyohvandlikning oldini olishda muhim ahamiyatga ega.

Qishloq vrachlik punktlari (QVP) va oilaviy poliklinikalar (OP) aholiga birlamchi tibbiy yordam ko'rsatuvchi muhim bo'g'in sifatida giyohvandlik va boshqa narkologik kasalliklarni erta aniqlash, xavf guruhlarini shakllantirish, dispanser nazoratini olib borish hamda rehabilitatsiya tadbirlarini amalga oshirishda alohida ahamiyat kasb etadi. Birlamchi tibbiy-sanitariya tizimida profilaktik ishlarni samarali tashkil etish orqali narkologik kasalliklarning tarqalishini kamaytirish, asoratlarning oldini olish va bemorlarning ijtimoiy moslashuvini yaxshilash mumkin.

Shu bois giyohvandlikning shakllanishiga olib keluvchi ijtimoiy omillarni chuqur tahlil qilish, QVP va OP sharoitida profilaktika, dispanser nazorati va rehabilitatsiya asoslarini takomillashtirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

Xulosa

Giyohvandlik ko'p omilli tibbiy-ijtimoiy muammo bo'lib, uning shakllanishida oilaviy, iqtisodiy, psixologik va ijtimoiy omillar muhim o'rin egallaydi. Ayniqsa, yoshlar o'rtasida ma'naviy tarbiyaning sustligi, nosog'lom ijtimoiy muhit, tengdoshlarning salbiy ta'siri va ishsizlik giyohvandlikka moyillikni oshiruvchi asosiy omillar hisoblanadi.

QVP va OP sharoitida narkologik kasalliklarni erta aniqlash, xavf guruhlarini muntazam tibbiy ko'rikdan o'tkazish, aholining tibbiy savodxonligini oshirish

hamda sogʻlom turmush tarzini targʻib qilish giyohvandlikning oldini olishda muhim ahamiyatga ega. Dispanser nazorati bemorlarning holatini doimiy monitoring qilish, qayta kasallanishning oldini olish va davolash samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, reabilitatsiya jarayonida tibbiy, psixologik va ijtimoiy yordamning kompleks tarzda tashkil etilishi bemorlarning jamiyatga qayta moslashuvi, mehnat faoliyatiga qaytishi va hayot sifatini yaxshilashda muhim omil hisoblanadi. Demak, giyohvandlikka qarshi kurashda birlamchi tibbiy yordam muassasalari, oila, taʼlim muassasalari va jamiyatning barcha institutlari hamkorligini kuchaytirish orqali samarali natijalarga erishish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Oʻzbekiston Respublikasi Sogʻliqni saqlash vazirligi meʼyoriy hujjatlari.
2. WHO. Guidelines for the Identification and Management of Substance Use Disorders.
3. Sadock B.J., Kaplan & Sadock's Synopsis of Psychiatry.
4. Narkologiya boʻyicha oʻquv qoʻllanmalar va darsliklar.
5. Asqarov I.R. Odam va uning salomatligi. Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
6. Hamidov J.A., Xudoyberdiyev S.T. Narkologiya asoslari. Toshkent: Ibn Sino nomidagi nashriyot, 2020.
7. Abdullayev A.A. Jamoat salomatligi va sogʻliqni saqlashni tashkil etish. Toshkent: Tafakkur-Boʻstoni, 2021.
8. Karimov M.M., Ismoilov B.I. Oilaviy tibbiyot va birlamchi tibbiy yordam asoslari. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2020.
9. World Health Organization. International Standards for the Treatment of Drug Use Disorders. Geneva, 2020.
10. United Nations Office on Drugs and Crime. World Drug Report. Vienna, 2023.